

coursed some difficulties in the pupils' enrollment. The conducted analysis of the activity of the school showed that the contribution of Khmelnytskyi art school into the development of cultural-artistic life is worth being written down to the general cultural domestic artistic context.

Key Words: art school, cultural-artistic life, exhibition activity, Khmelnytskyi region.

УДК 373.016/78

Крюкова О.І.,
кандидат педагогічних наук
(м.Луганськ)

Педагогічний аналіз художніх образів у контексті освітньої технології музично оцінної діяльності молодших школярів

Стаття присвячена проблемі теоретичного студювання музичних художніх образів. Здійснено аналіз психолого-педагогічних та музикознавчих проблем дослідження музичних образів. Автор розкриває можливості інтонаційної теорії музичного мистецтва для організації дослідження музично оцінної діяльності молодших школярів. У статті подається авторське визначення змісту поняття музичного художнього образу. Автор обґрунтовує доцільність та ефективність аналізу структурних компонентів музичних художніх образів з метою розвитку у дітей здібностей до музично оцінної діяльності.

У контексті технології музично оцінної діяльності молодших школярів розкривається проблема емоційної складової музичних художніх образів. Виділені групи інтонаційних джерел музичних художніх образів. Проаналізовані світоглядна й емоційна характеристики музичних художніх образів. Виокремлені групи інтонацій, що віддзеркалюють емоційну складову музичних художніх образів. Визначена змістовна характеристика світоглядної складової музичних художніх образів, у якій доцільно виділити образи природи, фантастичного світу й людини, її дій, психічних станів, емоцій, зовнішнього вигляду а також мови. У якості прикладу наведено таблицю з аналізом музичного художнього образу української народної пісні «Щедрівочка». На засадах аксіологічного підходу музичний художній образ розглядається як невід'ємний компонент освітньої технології музично оцінної діяльності молодших школярів. У такий спосіб виявлені особливості термінологічного рівня дослідження, визначено проблемне коло, що спонукає до подальших досліджень у галузі педагогіки мистецтва.

Ключові слова: художній образ, світогляд, емоції, освітня технологія, музичні інтонації.

Постановка проблеми у загальному вигляді...Музична педагогіка є тією галуззю художньої освіти, яка в умовах глобалізації соціально культурного розвитку людства має виявляти творчий потенціал особистості й розкрити самодостатність кожної людини. У державних програмах з музичної освіти (О.Гуміська, О.Лобова, Л.Масол, Е.Печерська, О.Ростовський та інші) головна увага приділяється розвитку особистості, вихованню її духовної культури. Актуальною для музичної педагогіки є проблема обґрунтування доцільності музичного репертуару. У цьому зв'язку музичні художні образи як основні засоби виховного впливу музики на особистість є складовими музичного репертуару, які обумовлюють процес музичної діяльності, й у межах нашого дослідження визначаються у якості основної дидактико-методичної категорії музичної педагогіки.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми...Аналізу музичних художніх образів присвячені філософські, музикознавчі й психолого-педагогічні дослідження. У межах філософського дискурсу музичний художній образ аналізується у якості естетичної, художньо узагальненої цінності (Ю. Афанасьєв, А.Кавалеров, Г. Тарасов та інші). Психологічна складова цього аналізу визначає твори літератури і мистецтва у якості форм, які фіксують потенційні детермінанти особистості [1, с.9]. З урахуванням специфіки педагогічних концепцій аксіологічні характеристики музичних художніх образів надаються у дослідженнях Т. Дорошенко, М. Красильнікової, Г.Побережної, О. Рудницької, М. Сиви, Ю. Соколовського, Т.Щериці та інших. Вченими обґрунтовані педагогічні умови формування образного мислення особистості, визначені критерії й показники розвитку ціннісного ставлення до музичних творів, зосереджується увага на усвідомленні логіки музичної форми й ідейно-естетичного змісту музичних образів [5, с.19]. У запропонованій нами технології музично оцінної діяльності молодших школярів

звертається увага на відповідність художньої основи музичних образів розвитку художнього досвіду школярів й створення на цих засадах умов для забезпечення процесу музично художньої комунікації [2, с.213]. Концептуальні засади цієї технології базуються на об'єктивних закономірностях музичного мистецтва, які обґрунтовані в межах музикознавства, а саме: інтонаційній теорії музики (Б. Асаф'єв), теорії комунікативної функції музики (В. Медушевський), теорії музичних та позамузичних джерел музичних інтонацій (К. Руч'євська) й теорії зовнішніх і внутрішніх умов сприйняття музики (С.Назайкінський). В обґрунтованих у названій технології етапах впровадження музично оцінної діяльності молодших школярів у навчально-виховний процес визначені педагогічні умови формування у дітей вмінь давати інтерпретацію змістовно смислової та емоційної основи музичних образів, передавати власними діями цю інтерпретацію [2, с.226].

Формулювання цілей статті...Ураховуючи, що концептуальні засади технології музично оцінної діяльності школярів визначаються комплексом теоретичних проблем музикознавства, метою нашої статті доцільно вважати обґрунтування змістовних характеристик музичного образу як провідної педагогічної категорії технології музично оцінної діяльності молодших школярів. Для вирішення означеної мети пропонуємо аналіз низки наступних завдань: 1) розкрити світоглядний зміст музичних образів як педагогічної категорії в структурі технології музично оцінної діяльності школярів; 2) визначити характерні ознаки емоційного навантаження музичних художніх образів у контексті названої технології; 3) запропонувати конкретні приклади аналізу музичних художніх образів у контексті освітньої технології музично оцінної діяльності школярів.

Виклад основного матеріалу...У педагогічних дослідженнях світоглядна функція музичного мистецтва має теоретичне обґрунтування. З цією метою вчені характеризують поняття «художній світогляд», «художнє світобачення», «художня картина світу», «художнє мислення» [6, с.57-62]. З урахуванням музикознавчих закономірностей на засадах теорії музичної інтонації характеристику світоглядної функції музичного мистецтва подають Г.Побережна та Т. Щериця. Авторами пропонується модифікація проблеми «людина і світ» у формулу «Я і світ» й здійснюється конкретний аналіз понять, які презентують складну структуру суб'єкт-об'єктних відносин і синтезуються в узагальненій категорії «світогляд особистості», конкретизуючись у поняттях «світовідчуття», «світосприймання», «світовідчуття», «світоспоглядання», «світорозуміння» [5, с. 42-48]. Отже, визначені теоретичні засади аналізу світоглядної функції музичного мистецтва уможливають виділення світоглядного змісту музичних образів для спрямування їх змісту до оточуючого світу. Конкретизація музичної образності як зразка художньої оцінки дійсності, а саме: природи, фантастичних явищ, людини, її мови, почуттів, зовнішнього вигляду та соціальних явищ наближає мистецтво до життя, а життя до мистецтва.

Виділені нами основні сфери сприйняття дітьми музичних образів природи, фантастичного світу і людини, її мови, дій, почуттів мають яскраве відображення в музичному мистецтві. В межах запропонованої нами технології ми обрали інтонаційне забезпечення образів такими інтонаціями, які мають позамузичні джерела походження, що забезпечує формування первинного оцінного ставлення, обумовленого асоціативним сприйняттям. У процесі сприймання художніх образів природи, її краси розвивається світоглядний художній потенціал особистості, який завдяки асоціативному впливу позамузичних прообразів природи об'єктивно залучається у процес комунікативного зв'язку з образами природи. Мова музики, відображуючи світ природи, «говорить» мовою природи, підтверджуючи тим самим гармонійну єдність природи й людської культури.

Художні образи фантастичного, казкового світу є важливою складовою світоглядного змісту музичних образів. Музикознавці виділяють цілий комплекс засобів музичної виразності специфічних для відображення прообразів фантастичного світу. Взаємодія реального й казкового світу об'єктивно сприймається людиною в протилежному, контрастному поєднанні. Вважається, що емоційні сприйняття у дітей гіпертрофовані, діти чітко виділяють два світи – світ реальних подій та світ казки, що пов'язано з цілим комплексом логічних операцій – аналізу, порівняння, виділення загальних характеристик. Яскравість та незвичайність художніх образів фантастичного світу розширює виразні можливості музичних інтонацій, що й обумовлює світоглядну їх функцію у процесі музично оцінної діяльності.

Музичний образ людини передається в музиці завдяки інтонаціям, що віддзеркалюють її мову, почуття, рухи, зовнішній вигляд, взаємовідносини. Композитори для характеристики образу людини вдаються до художнього відображення будь-яких рис її

зовнішнього вигляду, дій, які є визначальними для цілісного сприйняття вигляду людини й конкретного їх відтворення засобами музики. Так, у творі М. Мусоргського «Шибеник» передано образ хулігана, показано його рухи й дії, «обережність і улесливість хлопчика при першій спробі наблизитися до своєї жертви, ... наступна пауза різко обриває рух: хлопчик вмilo відскочив й утік» [7, с.130]. Вдалим є й відображення Ю Щуровським рухів дітей у фортепіанних п'єсах «Дождени!», «Підскоком», «Колискова». Таким чином, інтонаційні витоки передачі дій людини та її зовнішнього вигляду це ті елементи, що виконують функцію прообразу, вони існують поза даним твором й допомагають установленню зв'язків музичного твору і зовнішньої, позамузичної дійсності [8, с.15]. Отже, надані нами приклади світоглядного змісту музичних образів, про докладність яких свідчать музикознавчі дослідження, є обов'язковою вимогою для характеристики музичних образів як педагогічних категорій освітньої технології музично оцінної діяльності.

Найбільш природнім для музичного мистецтва є передача музикою почуттів, настроїв людини, її психічних станів. Емоційне навантаження музичних художніх образів науковцями розкривається з позицій аналізу комунікативної функції музичного мистецтва. Диференціацію музичних переживань, у цьому зв'язку, пропонується показати у такій ієрархії чуттєвих реакцій: стан, настрої, емоції, почуття [6, с.65-67]. Відомою є психологічна теорія моделювання емоцій, завдяки якій в аналізі емоційного навантаження музичного художнього образу висвітлюється семантичне значення емоцій [4,с. 255-271]. Із позицій музикознавства аналіз художнього моделювання емоцій розкривається у дослідженнях Ю.Кремльова, В. Медушевського, Л.Мазеля. Науковці підкреслюють, що в музиці життєві емоції є вихідним матеріалом, де вони перетворюються, перебільшуються, однак завжди відтворюють внутрішню психологічну структуру емоцій, настроїв людини. Це дозволяє музичний художній образ розглядати як скарбницю духовної культури, сховище всього найкращого [3, с. 56]. Емоційне навантаження музичних образів актуалізує не тільки конкретний емоційний стан людини, емоційність музичних образів спрямовується до розвитку соціальних почуттів. Адже художнє сприйняття емоційного світу людини передбачає сприйняття більш складного, узагальненого, що неможливо спростити до повсякденного, життєвого сприйняття. Отже, емоційне навантаження музичних образів доцільно розглядати в системі виявлення соціальних емоцій. Саме цей рівень емоцій музичних образів є потенційною ознакою таких світоглядних позицій людини як громадянин, патріот, герой, захисник, борець.

У контексті технології музично-оцінної діяльності школярів емоційне навантаження музичних художніх образів має визначатися теорією музичних інтонацій, а саме: виділенням позамузичних джерел, походження яких визначають емоції людини, а також її психічні стани. З цих позицій нами виділені дві групи музичних образів: 1) образи, емоційне навантаження яких визначають інтонаційні джерела мови людини, що передається музикою; 2) образи, емоційність яких безпосередньо передається музичним мистецтвом. Отже, музично інтонаційною конкретизацією мови людини є передача таких почуттів та психічних станів людини: 1) збудженість, схвильованість; 2) розгубленість, нестійкість, сум'яття, трепет; 3) страх, жах, боязкість; 4) плавність, неквапливість; 5) ревності; 6) горе, відчай, скорбота; 7) зло, лють, ненависть, погрози; 8) радість, веселість, 9) суворість, зосередженість; 10) увага; 11) гумор; 12) стриманість, обережність, витримка; 13) владність, велич, гідність, гордість, піднесеність; 14) спокій, упевненість; 15) пристрасть, полум'янність; 16) хвастощі, брехня, хитрість, егоїзм; 17) граціозність, легкість, мрійливість, ніжність; 18) твердість, рішучість, воля; 19) енергійність, розмашистість, пристрасть, моторність; 20) лукавство, лестощі.

У другій групі музично-інтонаційна конкретизація емоцій людини та інших її психічних станів надається безпосередньо в емоційному навантаженні музичних образів. Можна навести у цьому зв'язку такі приклади цієї групи музичних інтонацій: 1) смуток, меланхолія, 2) заспокоєння, спокій; 3) ревності, 4) печаль, туга; 5) горе, відчай, скорбота, страждання; 6) гордість, волелюбність, велич; 7) загадковість, казковість; 8) тремтіння; 9) томління; 10) суворість; 11) рух, нестримність; 12) життєрадісність, оптимізм, веселість; 13) простота, безпосередність, індивідуальність; 14) світло, променистість, ясність; 15) скупість, заціпеніння, стриманість; 16) тривога, сумнів, хвилювання; 17) любов; 18) мудрість, розум, краса; 19) мужність, сила, відвага, героїзм. Кожний із наведених прикладів інтонаційних джерел музичного мистецтва є узагальненням безлічі конкретних музичних образів. Перелік інтонаційних джерел свідчить про достатньо кропіткий процес обґрунтування

характерних ознак емоційного навантаження музичних образів у контексті запропонованої нами технології.

Отже, обґрунтування музичного образу у якості педагогічної категорії освітньої технології музично оцінної діяльності передбачає здійснення такого аналізу музичного образу, в якому враховуються проаналізовані нами його характеристики та забезпечується логічна цілісність їх конкретизації. У наведеній таблиці структуровані складові педагогічного аналізу художнього образу української народної пісні «Щедрівка»:

Світоглядна спрямованість музичного художнього образу	Художня комунікація: засоби музичної виразності	Інтонаційна драматургія: інтонаційно-логічні комплекси	Емоційна драматургія: Кульмінація
Очікування добра Святість щедрого вечора	розмір 3/4 передає коловерть, рух життя; висхідний рух: ствердження, світло; низхідний рух: приглушення, затемнення; фермата: невизначеність	Розчинність першої долі, й значність другої не акцентованої: = = == == ритмічний комплекс передає надприродне життя, нереальні події	Таємничість, надія, доброзичливість, спокій, зворушливість, лагідність; Кульмінація: останній такт на слові «вечір»

У наведеній таблиці логічний бік аналізу спрямовується до емоційних характеристик. Отже, раціональна складова цього аналізу потенційно передбачає виділення мотивації, що й спонукає до вибіркового, оцінного ставлення до образу, який аналізується.

Висновки... Таким чином, категоріальна представленість музичного образу в контексті освітньої технології музично-оцінної діяльності обумовлена єдністю вибіркового й узагальненого, раціонального й емоційного, що в процесі аналізу музичних образів, інтонаційні прообрази яких походять від дійсності, уможливило формування у дітей не тільки вибіркового, оцінного ставлення до музичних образів, але й демонструє практичний рівень наближення музичного мистецтва до людини взагалі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. / І. Д. Бех // Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання - Кн.1: – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Крюкова О. І. Технологія музично оцінної діяльності молодших школярів у фаховій підготовці вчителів початкових класів / О. І. Крюкова // Інноваційні моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: колективна монографія / О.Г.Брежнева, Н. В. Гавриш, Н. В. Горобець та ін.; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 372 с.
3. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. В. Медушевский. – М.: Просвещение, 1976. – 252 с.
4. Петрушин В. И. Музыкальная психология: Учебное пособие для студентов и преподавателей / В. И. Петрушин. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
5. Побережна Г. І. Загальна теорія музики: Підручник / Г. І. Побережна, Т. В. Щериця. – К.: Вища школа, 2004. – 303 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Богдан, 2005. – 360 с.
7. Русская музыкальная литература. – М-Л.: Музыка, 1966. – Вып. II. – 285 с.
8. Ручьевская Е. А. Функции музыкальной темы / Е. А. Ручьевская. – Л.: Музыка, 1977. – 159 с.

Транслітерований список літератури:

1. Beh I. D. Vyhovanna osobistosti: U 2 kn. // Osobistisno orientovanyj pidhid: teoretyko-tehnologichni zasadi: Navch. metod. vydan. Kn. I. Kyiv: Lybid', 2003, 280 p.
2. Krukova O. I. Tehnologiya muzichno otsinnoyi diyalnosti molodshih shkolyariv u fahoviy pidgotovtsi vchiteliv pochatkovih klasiv // Inovatsiyni modeli pidgotovki maybutnih fahivciv doshkilnoyi ta pochatkovoyi osviti: kolektivna monografiya / O.G. Bregneva, N.V.

Gavrish, N.V. Gorobec ta in.; za zag. red. N.V. Gavrish. Lugansk: Vid. DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka", 2013, 372 p.

3. Medushevskiy V.V. O zakonornostyah i sredstvah hudogestvennogo vozdeystviya muzy'ki. – Moskva: Prosvescheniye, 1976, 252 p.

4. Petrushin V.I. Muzikalnaya psihologiya: Uchebnoe posobie dlya studentov i prepodavateley. Moskva: Gumanit. izd. centr. VLADOS, 1997, 384 p.

5. Poberegna G. I. Zagalna teoriya muzyki: Pidruchnir. Kyiv: Vischa shk., 2004, 303 p.

6. Rudnitska O. P. Pedagogika: zagalna ta mistecka: Navchyalnyj posibnyk. Ternopol: Navchalna kniga– Bogdan, 2005, 360 p.

7. Russkaya muzy'kalnaya literatura. Moskva-Leningrad: Muzy'ka, 1966, Vip.II, 285 p.

8. Ruchevskaya E. A. Funktsii muzikalnoj temy'. Leningrad: Muzy'ka, 1976, 159 p.

Аннотация

Педагогический анализ художественных образов в контексте образовательной технологии музыкально оценочной деятельности младших школьников.

Крюкова А.И.

Статья посвящена проблеме теоретического изучения музыкальных художественных образов. Осуществлен анализ психолого-педагогических и музыковедческих проблем исследования музыкальных образов. Автор раскрывает возможности интонационной теории музыки для организации исследования музыкально оценочной деятельности младших школьников. В статье представлена авторская трактовка содержания понятия музыкального художественного образа. Автор обосновует целесообразность и эффективность анализа структурных компонентов музыкальных художественных образов с целью развития у детей способностей к музыкально оценочной деятельности.

В контексте технологии музыкально оценочной деятельности младших школьников рассматривается проблема эмоциональной составляющей музыкальных художественных образов. Определены группы интонационных источников музыкальных образов. Раскрыта содержательная характеристика мировоззренческой составляющей музыкальных художественных образов, которая представлена образами природы, фантастического мира и человека, его эмоций, психических состояний, действий, внешнего вида а также речи. В качестве примера показана таблица с анализом музыкального образа украинской народной песни «Щедричка». В свете аксиологического подхода музыкальный художественный образ рассматривается как неотъемлемый компонент образовательной технологии музыкально оценочной деятельности младших школьников. На этой основе выявлены особенности терминологического поля исследования, изложены проблемные моменты, которые побуждают к дальнейшим исследованиям в области педагогики искусства.

Ключевые слова: художественный образ, мировоззрение, эмоции, образовательная технология, музыкальные интонации.

Summary

Pedagogical analysis of image on context of the education technology of musical value activity of junior school children

Kriukova A.I.

The article is dedicated to theoretical study of musical image. The analysis of psychological, musicology and educational problem was done. The author opens how to use the possibilities of the theory of musical intonation for organization of musical value activity of junior school children. The paper presents the content on concept musical image. The author grounded of the advisability and efficiency of the characteristics analysis of structural components of musical image with a view to develop the children's talents for musical value activity.

In context of the technology of musical value activity of junior school children deals with the problem of the emotional component of musical image. The author explains the initial provisions and leading musicology trends of musical intonations as source of musical image. Word outlook and emotional characteristics of musical image are analyzed. Groups of intonations for reflect of emotion components musical image are pick out. Characteristics of pithiness of word outlook of musical image are determined. There are musical image of nature, fantastical and man, his emotion, psychical conditions, appearance, operations and his speech. The plate with analysis of musical image at Ukrainian popular song is demonstration. In accordance with the axiological approach musical image is considered as an inalienable component of education of technology of musical value activity of junior school children. On this basic the specific of the research field

terminology is explained, are identified the problematic issues, which lead to the further research in the field of pedagogical art.

Key word: *musical image, word outlook, emotion, education technology, musical intonations.*

УДК 94 (477) – 05.084

Мазур І. В.,
викладач
(м.Хмельницький)

**Діяльність М.С.Грушевського у контексті духовного відродження
України в 20-х рр. ХХ ст.**

У статті досліджується діяльність видатного українського вченого М.С.Грушевського, визначається роль його наукової спадщини в процесах піднесення науково-дослідницької думки до світового рівня та духовного відродження України в 20-х рр. ХХ ст. Особлива увага приділяється концептуальним розробкам М.С.Грушевського з окресленої проблематики й аналізу методологічних принципів науковця. Акцентується увага на значенні дослідницької діяльності видатного українського вченого, завдяки якій активізувалася й набула чіткого спрямування науково-дослідницька робота як в системі ВУАН, так і в установах освіти, що значною мірою сприяло формуванню нових осередків українознавства. Охарактеризовано наукову концепцію українознавства, лідером якої вважається М.С.Грушевський, визначено основні пріоритетні питання науково-дослідницької діяльності вченого, серед яких особливого значення набули питання органічного поєднання розвитку знань про Україну, її народ з відродженням національних традицій і засвоєнням європейських цінностей, що сприяло процесу наукового піднесення і національного визнання української нації на світовому рівні. Обґрунтовується значення діяльності видатного вченого в процесах збирання, вивчення та популяризації народної, зокрема пісенної, творчості українського народу як вагомого чинника в процесі духовного відродження та збереження культурної спадщини нашого народу на початку ХХ ст.

Ключові слова: *М.С.Грушевський, науково-дослідницька думка, духовне відродження, методологічні принципи, Кафедра історії України, історичні інституції, Археографічна Комісія, дослідницькі праці, народнопісенна творчість.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Відродження національних культур розпочинається з повернення й освоєння духовних цінностей, раніше відчужених від народу. Дослідницька думка сучасного наукового простору починає інтенсивно опановувати величезну кількість нових фактів, архівних документів, які досить тривалий час були заборонені, одночасно звільняючись від стереотипних та догматичних формул, що були визначальними в процесі наукового вивчення мистецьких явищ. Існуючі донедавна уявлення про зміст, обсяг, характерні риси, етапи розвитку та процес взаємодії української культури виявилися в умовах інтенсивного опанування документальними та архівними джерелами урізаними, неточними, схематичними. Саме це уповільнює процес відтворення повної та історично достовірної картини розвитку української культури, якій властиві самобутність, оригінальність та специфічність розгортання в часовому вимірі.

Як відомо, історія завжди персоніфікована, часто діяльність видатної постаті минулих часів була визначальною в процесі розгортання наукової думки, окреслювала напрямок дослідницького руху, ставала важливим чинником в процесах духовного відродження в різні історичні періоди становлення та розвитку української держави.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Початок ХХ ст. для України був тісно пов'язаний з процесами піднесення науково-дослідницької думки на світовий рівень та духовного відродження. Вагомим значенням в розгортанні та подальшому розвитку цих вкрай важливих і показових для українського суспільства явищ набула постать Михайла Сергійовича Грушевського – українського історика, літературознавця, соціолога, письменника, першого Президента України, публіциста, політичного та громадського діяча. Діяльність видатного українського вченого, його наукові праці неодноразово привертала до себе увагу вчених різних галузей наукового простору. Р.Пиріг в дослідженні «М.С.Грушевський: між історією і політикою (1924-1934)» [7] розкриває особистість вченого крізь призму діяльності створених ним